

Riigikogu õiguskomisjon
õiguskomisjon@riigikogu.ee

11.02.2022

Arvamus rikkumisest teavitaja kaitse seaduse eelnõu (504 SE) kohta koos muudatusettepanekuga

Austatud Riigikogu õiguskomisjon

Vabäühendus Korruptsioonivaba Eesti (KVE) on tegelenud vihjeandjate kaitse edendamisega alates 2009. aastast, tehes selleks koostööd nii avaliku kui erasektoriga. Ühing on rahvusvahelise korruptsioonivastase liikumise [Transparency International](#) akrediteeritud esindaja Eestis ning kuulub assotsieerunud liikmena rahvusvahelisse vihjeandjate kaitsega tegelevate organisatsioonide võrgustikku [Whistleblowing International Network](#) (WIN). Koostöös katusorganisatsioonidega on KVE viimastel aastatel kaasa rääkinud nii antud seaduseelnõu aluseks oleva EL direktiivi loomes kui andnud sisendit ja tagasisidet selle Eestis kohaldamisele.

KVE peamine eesmärk rikkumisest teavitajate kaitse seaduse eelnõu analüüsimisel on ühingu enda praktikast töös vihjeandjatega ning rahvusvahelistest printsiipidest lähtuvalt tagada, et teavitamine oleks turvaline ning kaitse kohaldamise tingimused võimalikult lihtsasti arusaadavad ka tavainimesele. Seda olulisem on see Eesti ühiskonnas, kus teavitamisega seostatakse ka nõukogudelikku pealekaebamist. Tahame toonitada, eristada tuleb režiimi kindlustamiseks ja teisitimõttelejate kõrvaldamiseks sisse seatud propagandameetmeid demokraatlikus riigis toimuvast ebaseaduslikust tegevusest teavitamisest.

Pettused ja korruptsioon on oma olemuselt peitekuriteod, mis tähendab, et kõik osapooled teevad endast oleneva, et tegu kunagi välja ei tuleks. Siiski johtub ülemaailmse pettuseuurijate assotsiatsiooni raportist¹, et **vihjed on kõige tõhusam viis pettustele jälile jõudmiseks**. See tähendab, et isegi peitekuriteo puhul on inimesi, kes sellest teada saavad. Korruptsiooni eurobaromeetri põhjal² näeme, et rohkem kui mujal Euroopa Liidus **takistab Eestis praegu teavitamist teavitaja kaitse puudumine** (29% vs EL keskmine 24%) ning arvamus, et teavitajad satuvad ise politsei või asutustega pahandusse (19% vs EL keskmine 16%). Ka Justiitsministeeriumi ohvriuring kinnitab, et seadusandlikku raamistikku on Eestis tarvis – sellisel arvamusel oli lausa 81% vastanutest³.

Õigusrikkumised, eriti kuriteod nagu korruptsioon, mõjutavad aga otseselt riigi konkurentsivõimet, majanduslikku käekäiku, sotsiaalset võrdsust ning kodanike usaldust riigi ning ettevõtjate vastu. Seetõttu on oluline, et loodav seadus oleks tõhus ja pakuks kaitset nii vihjeandjale kui organisatsioonile, kus teavitus

¹ Report to the Nations 2020. ACFE. Link: <https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2020/>

² Factsheet on Estonia. Special Eurobarometer 502. Corruption. December 2019. European Commission. Link: https://data.europa.eu/data/datasets/s2247_92_4_502_eng?locale=en

³ Kuriteoohvrite uuring OVU 2021. Justiitsministeerium. Link: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kuriteoohvrite-uuring-ovu-2021>

aset leiab. Oluline on siinkohal ära märkida, et organisatsioonil on vihjeandmise meetmete kaudu pettustele varaselt jälile jõudes võimalik kaitsta enda vara ja mainet. Just seetõttu, et eelnõus on loodud mehhanismid võimalikult allika lähedal rikkumise avastamiseks, saab selle lõpetada ja osalised vastutusele võtta. Nii hoiame ära ebavajaliku avalikkuse tähelepanu, mis võib ebaproportsionaalselt kahju teha ka teisele poolele ehk süüdistatavale.

Toetame eelnõud praegusel kujul, sest tegemist on horisontaalse seadusega, mis katab nii väär- kui kuriteod, pakub kaitset paljudele isikutele ja paneb organisatsioonidele kohustuse läbi mõelda, kuidas vihjeid vastu võtta ja neid menetleda. Erinevalt direktiivi otsesest kohaldamisest on arvestatud õigusselguse printsiibiga, tänu millele on tavakodanikul võimalik seaduse eesmärgist ja kohaldamisest aru saada.

Siiski soovime õiguskomisjonil kaaluda kahte muudatusettepanekut, nimelt:

1. Praeguse sõnastuse puhul peavad vihjeliini looma üle 10 000 elanikuga kohalikud omavalitsused ehk vaid 32 omavalitsust 79-st. Teise kriteeriumiga ehk üle 50 teenistujaga omavalitsusi on aga veelgi vähem ehk vaid 14. Samas leiavad paljud korruptsioonijuhtumid aset just kohalikul tasandil, kus isegi rikkumist märgates ei juleta sellest väikeses kogukonnas teada anda. Samas on praeguse eelnõu teksti järgi võimalik ka see, et mõni omavalitsus ei pea looma kanalit, aga selle haldusalas olev üle 50 töötajaga asutus peab (nt kool). Et mitte tekitada ebavajalikku segadust, soovime teksti muuta nii, et igas omavalitsuses eksisteeriks üks keskne liin, mida saavad kasutada ka omavalitsuse ametiasutused ja nende hallatavad asutused.

Soovitame § 8 lg 2 p 2 ümber sõnastada järgmiselt:

2) Kohalikul omavalitsusel ametiasutuste ja ametiasutuse hallatavate asutuste üleselt;

2. Kuigi § 16 lg 1 toob välja, et keelatud on survemeetmete rakendamine, selle katse ning sellega ähvardamine, pole viimasele nendest loodud vastavat sanktsiooni. Praktikast teame aga, et vaigistamiseks piisab ka vaid ähvardamisest.

Soovitame § 19 täiendada järgmiselt:

§ 19. Survemeetmete rakendamine ja sellega ähvardamine

(1) Rikkumisest teavitaja suhtes survemeetmete rakendamise või sellega ähvardamise eest – karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut.

Lugupidamisega
Steven-Hristo Evestus
MTÜ Korruptsioonivaba Eesti juhatuse esimees
/allkirjastatud digitaalselt/